

Esbós de les traduccions d'editorial Mentora i *Llegiu-me*: la literatura de consum^{*}

Xus Ugarte i Ballester

Universitat de Vic. Facultat de Ciències Humanes, Traducció i Documentació
Carrer de la Laura, 13. 08500 Vic

Data de recepció: 25/2/2002

Resum

Edicions Mentora fou una breu aventura editorial en català a la Barcelona dels anys 1920. Tot i la seva curta existència, Mentora és un agraït objecte d'estudi per als historiadors de la traducció, atès que introduí, sovint amb la col·laboració d'escriptors notables de l'època com Josep Carner o Carles Soldevila, un tipus de novel·la estrangera adreçada a un ampli ventall de públic. Aquesta nova literatura popular, generalment de procedència francesa o anglosaxona, que es podria ja anomenar «de consum», es nodria de llibres d'aventures per a joves i de novel·les sentimentals per a un públic femení.

Paraules clau: edició catalana, història de les traduccions al català, traduccions de literatura de consum.

Abstract

Editorial Mentora was a publishing adventure into Catalan in the Barcelona of the 1920s. Despite its short life, Mentora is now a productive subject of study for researchers of translation history researchers: it published a new *genre* of foreign novel for a wider public, with known Catalan writers as translators (e.g. Josep Carner, Carles Soldevila). This new and popular literature, generally of French, British or American origin, which could already be qualified as «of consumption», was based on love stories for women readers and adventure books for young people.

Key words: Catalan publishing, history of translations into Catalan, literature of consumption translations.

Sumari

Les traduccions a <i>Llegiu-me</i> i Mentora	Qüestions finals
Presència del nom del traductor a <i>Llegiu-me</i> i Mentora	Bibliografia
	Annex

* Aquest article s'inscriu dins el projecte de recerca BFF2000-1281 del programa Nacional de Promoción General del Conocimiento (Ministerio de Ciencia y Tecnología).

El propòsit d'aquest article és en primer lloc fer alguns comentaris sobre el desenvolupament de l'editorial Mentora i de *Llegiu-me*, la revista que aquesta casa editorial va publicar de gener de 1926 a desembre de 1928, i tot seguit centraré l'atenció en alguns aspectes relatius a les traduccions que s'hi van publicar.

Mentora, que edità només llibres en català, tenia la seu al carrer Rosselló, número 154 de Barcelona.¹ Aparegué a la dècada dels anys vint, durant la Dictadura militar de Primo de Rivera, en una època en què, paradoxalment, s'amplia el ventall de publicacions en català. Francesc Vallverdú, en el seu article «L'edició catalana de 1923 a 1930» publicat a *Els Marges* (1977, 23-50) atribueix aquest apogeu a una reacció contra la repressió política del fet català, cosa que esperonà i enfortí el catalanisme. La censura es deixa sentir fortament a la premsa i es prohibeix l'ús del català en actes oficials i centres d'ensenyament; ara bé, la producció bibliogràfica en català experimenta una gran eufòria per raó del seu caràcter minoritari. La causa decisiva és l'adhesió a un procés de normalització lingüística iniciat a les darreries del segle XIX —i que la Dictadura pretenia frenar— per part de sectors de públic més nombrosos. Apareix també la figura del lector-patriota, per al qual l'única motivació de lectura està en el fet de llegir en català. Alhora, augmenta el públic lector perquè hi ha més població alfabetitzada.

Les editorials catalanes, en general, tendiren a diversificar la producció segons els diferents tipus de públic potencial. A partir d'ara ja podríem aplicar el terme de *literatura de consum* o *consumista* a Catalunya: efectivament, apareixen productes de gran difusió, fabricats amb uns interessos clars de mercat, tot i que continuen les versions d'obres de literatura culta, tant en català (Fundació Bernat Metge, Editorial Catalana²) com en castellà, paral·lelament a les obres destinades a un públic infantil i juvenil, iniciades amb força cap a 1910. Aquest increment de la producció editorial es reflecteix en els tiratges, que arriben a unes xifres mai assolides fins aleshores (Pi, 1986: 43).

Així doncs, durant la dècada dels anys vint, es produeix a Catalunya la irrupció d'un nou tipus de narració destinada a un ventall de públic ampli: es tracta d'una novel·la lleugera, en general de procedència anglosaxona o francesa. Segons Molas (1983: 140-141), fins aleshores només es podien trobar a les llibreries novel·les d'*élite*, de fulletó o col·leccions de novel·la curta. I, de fet, per al mateix autor, és precisament aquest gènere literari el que pot donar una idea de la diversificació de la cultura catalana i, alhora, de les seves falles estructurals. Aquesta nova novel·la vol arribar a tota mena de públic resident a la ciutat o amb aspiracions urbanes.

Mentora podria simbolitzar doncs la situació de la nova novel·la popular i, tot i la seva curta existència (fins al 1928? o començament dels anys trenta?),³ va representar una pedra de toc emblemàtica en el panorama editorial:

1. Mentora també té una altra adreça: Provença, 101 de Barcelona, la mateixa que l'editorial Joven-tut/Juventud.
2. Aquesta Editorial (1917-1926), creada per homes vinculats a la Lliga Regionalista, versiona sobretot novel·la moderna francesa i anglesa. Com és sabut, es proposa realitzar el programa noucentista d'actualitzar, amb traduccions, la cultura catalana.
3. No hem trobat documentació exacta sobre aquesta qüestió. No sembla que Mentora desaparegui al mateix temps que *Llegiu-me*, el desembre de 1928. Al butlletí de comanda de Mentora hi ha impresa

- És el primer intent de fer una editorial de caràcter popular, però segons Molas, amb productes més o menys refinats per a un públic mitjà.
- Publica una revista popular, *Llegiu-me*, amb preferència per la literatura narrativa, sobretot novel·les per entregues de tipus rosa o de l'Oest.
- Explotà l'èxit de la novel·la rosa, destinada a les dones, amb la «Biblioteca Damisela» (9 novel·les en català de Clovis Eimeric i la «Biblioteca Neus de Novel·les Blanques», formada per vuit obres estrangeres⁴ d'èxit a l'època). Al catàleg, presenten la Damisela com: ENCARA UNA ALTRA COL·LECCIÓ DE RENOM. «Un viatge en tramvia o en tren amb una d'aquestes novel·les als dits, és el mateix que un viatge pel país de la felicitat». En el catàleg publicitari, la Biblioteca Neus es presenta com UNA COL·LECCIÓ DE LLIBRES PER A SENYORETES. «Obres de fama – Obres morals». «Els autors d'aquestes obres tots tenen un nom universalment conegut, conquerit pel mèrit dels seus llibres. Les seves obres són populars arreu i mereixen ésser-ho també entre nosaltres.»
- Sempre segons Molas, la gran majoria del públic lector femení, menys culte, més reduït i més coherent socialment i culturalment que el masculí, cercà preferentment productes escrits en català. I els troba en el gènere sentimental, perquè proporciona evasió mitjançant situacions ideals de final feliç, que absteuen el lector de la realitat. Pel que fa a la qualitat literària, la novel·la rosa es caracteritza per la poca originalitat de temes, d'estructura i d'estil. Quant a l'altra variant de literatura consumista, la d'aventures i *westerns*, la qualitat és molt diversa.
- Mentora donà a llum també una col·lecció subtitulada «Novel·les per a homes», la «Biblioteca Europa», en la qual alternaren autors cultes com Pous i Pagès amb autors de fulletó com Josep Feliu i Codina i d'altres de nous, com Peter B. Kyne i James Oliver Curwood.

Les traduccions a *Llegiu-me* i Mentora

Mentora publica la revista *Llegiu-me* de gener de 1926 a desembre de 1928. Les traduccions s'hi insereixen mensualment, i fan de tres a quatre pàgines de mitjana, tot i que s'arriba a les divuit pàgines en un conte de Curwood, versionat per C.A. Jordana.

Es tradueixen noranta vuit fragments d'obres de setanta sis autors. Pel que fa al desglossament de llengua i nacionalitat dels autors, veiem un predomini dels francesos (27), seguits pels escriptors anglosaxons (britànics i irlandesos 14, ameri-

---

la data 193... i en un altre lloc del full, un 31 que podria simbolitzar l'any. D'altra banda, tampoc no es coneix el lligam precís que unia Mentora i Joventut/Juventud. Tot i que Joventut reprèn posteriorment les publicacions de Mentora, sembla que va haver-hi també produccions coetànies.

Per la seva banda, el catàleg de Joventud de la tardor de 1928 anuncia que inclou «las novelas publicadas por Sdad General de Publicaciones, Edita S.A. y Ed Mentora».

4. Vegeu l'Annex.

cans 6), seguits per autors alemanys i russos (3), suecs i espanyols (2) i danesos (1). La majoria eren autors del moment, l'obra dels quals ja ha estat oblidada.

Presència del nom del traductor a *Llegiu-me* i Mentora

Llegiu-me menciona només ocasionalment el nom del traductor. En canvi, és curiós el fet que el nom de l'autor de les il·lustracions sempre hi sigui present. De fet, només catorze obres són signades per nou traductors diferents: L. Bertran, Josep Carner, Joaquim Folguera, C.A. Jordana, M. de M. (Manuel de Montoliu, amb tota probabilitat), R. Negre i Balet, J. Navarro Costabella, Carles Soldevila, Francesc Torres Ferrer i unes inicials: A.M.

Tant a *Llegiu-me* com als llibres de l'editorial Mentora pròpiament dita, s'ementa el nom del torsimany, per norma general, quan l'autor i el traductor són coneguts. Potser se'n pot deduir que aquests traductors, molts d'ells escriptors consolidats, tendien a acceptar traduccions d'autors més prestigiosos (i en refusaven d'altres). Aquesta actitud s'emmarcaria en el projecte noucentista de modernització de la cultura catalana mitjançant el transvasament d'escriptors de prestigi, especialment moderns. El fet que Carner traduís, per a *Llegiu-me*, fragments d'*Àlícia en terra de meravelles* de Carroll (gener 1928, p. 33-36), *Una cançó nadalenca* de Dickens (desembre 1928, p. 533-577) i *El bitllet de banc de 1.000.000 de lliures esterlines* de Twain (novembre 1926, p. 115-128) avalarien el criteri de la tria. Alhora, Carner publica dues traduccions més a Mentora (el llibre de Carroll i *La rosa i l'anell* de Thackeray). Fins i tot en el butlletí de comanda s'especifica el nom del traductor al costat de l'autor i l'il·lustrador. Així, el traductor conegut com a escriptor és un reclam per a una obra que es vol introduir. Seria difícil trobar un exemple més clar que aquesta publicitat de *Llegiu-me* (p. 206, febrer 1927, de *La rosa i l'anell* de Thackeray): «JOSEP CARNER no ha fet més que traduir-la, però sembla imaginada i escrita per ell de cap a cap». I a la «Nota»: «Traducció perfecta per Josep Carner». El publicista deixa entreveure, segurament de manera no conscient, que la versió de Thackeray ha sofert un procés de «domesticació-adaptació» al català, i que el jove lector no ha de témer pels elements estrangeritzants. Un altre dels escassíssims comentaris sobre les versions catalanes, per a una altra obra juvenil: «Una magnífica traducció de Carles Soldevila», al catàleg de Mentora, referida a «L'inventor de canons» de J.W. Locke. La frase és breu però convincent, perquè el nom i cognom del traductor ja avalen l'obra.⁵ A la «Ressenya de llibres rebuts» (*Llegiu-me*, febrer 1927, p. 208), sobre «La Promesa» de Berta Ruck (trasllat de Francesc Torres Ferrer), una invitació més seductora per a les lectores *roses* de la «Biblioteca Neus»: «Gràcies a l'art i transparència de la fidel traducció, aquest llibre pot assaborir-se plenament en el nostre idioma». El reclam per al *best seller* sentimental de Guy de Chantepierre (pseudònim de Jeanne Violet) deia així: «*La passatgera*. La dona que creua la mar en avió. 160 edicions en francès» (*Llegiu-me*,

5. Carles Soldevila era l'autor d'una obra de gran èxit entre el públic juvenil, *Lau o les aventures d'un aprenent de pilot*, també publicada per Mentora. Posteriorment Mentora batejà amb el nom de «Col·lecció Lau» els llibres d'aventures destinats al públic juvenil.

octubre 1926) i afegia aquesta metàfora aèria per lloar la tasca del torsimany, el conegut escriptor Ignasi Folch i Torres: «hàbil pilot literari». Finalment, el darrer comentari sobre traduccions aparegut al catàleg és, si més no, curiós, perquè inverteix els papers de la llengua font i la traduïda: s'hi reivindica el català com a llengua *mental*, de concepció, d'unes obres que de fet foren publicades en castellà. Així, el valencià Miquel Duran pretén fer una versió «original» del seu conterrani Vicent Blasco Ibáñez. Vegem, doncs, la publicitat d'aquesta versió: «Edicions Mentora ha decidit publicar totes les obres del gran artista en la llengua amb què foren concebudes» i «Totes traduïdes per MIQUEL DURAN DE VALÈNCIA».

De fet, Manuel de Montoliu ja instava el 1906 els intel·lectuals-escriptors que assumissin el repte de modernitzar la llengua catalana, car «Què és el traductor sinó un segon creador, un recreador?» (1906: 39):

Cadascú d'ells hauria de considerar com un deure sagrat, l'anar alternant la producció original ab el treball de traducció, i així infundir al caràcter indígena de la nostra actual literatura una alenada regeneradora de germanor ab els altres pobles, una vibració recollida en l'harmonia universal de la civilització que comuniqui a sa fesomia l'expressió general característica de tota la moderna família d'ànimes cultes. (1906: 40)

Montoliu no fa referència encara a la professió ni a la tasca de «traductor», mentre que Carles Soldevila (1928) i molt més Cèsar August Jordana (1938) ja no identifiquen escriptor i traductor. Nogensmenys, ja l'any 1902, Pous i Pagès (amb el pseudònim *Joseph Piula*) dedica un article a l'ofici de traductor.⁶ L'escrit, molt contundent, es queixa de la pèssima qualitat de les versions, però escomet sobretot contra els editors, de «mercantilisme insaciable» i culpables, doncs, d'aquests «delictes literaris (...) al pagar vergonyosament treball de tanta importància com es una traducció, si's fa a consciència». De Jordana (1938: 118) sembla que se'n despregui que fins a la fundació de L'Editorial Catalana, els traductors treballaven per amor a l'art (i sobretot a la llengua), però ara aquesta tasca «desperta la idea del lucre en molts de pobres, però no pas honrats, traductors.» Així doncs, Jordana es mostra molt menys comprensiu que Pous amb els torsimanyes «per necessitat».

Segons Pi (1986: 52) els col·laboradors que traduïen les obres estrangeres eren majoritàriament periodistes i persones vinculades al món de les lletres catalanes. Alguns, com Josep M. Millàs i Raurell (col·laborador de Mentora), Domènec de Bellmunt, Alfred Gallard o Marçal Trilla, es dedicaren realment a la traducció. Altres s'hi aplicaren esporàdicament, com és el cas d'alguns escriptors esmentats més amunt: Ignasi Folch i Torres o Miquel Duran de València.

Ignasi Folch i Torres (Barcelona, 1883-1927) fou un escriptor de teatre i d'obres en prosa i se li coneixen només dues traduccions: la ja mencionada *La passatgera* (1926), a la «Biblioteca Neus» de Mentora, i *Vida de Beethoven* de Romain Rolland, un homenatge al músic alemany en commemoració del centenari de la seva mort.

6. «El moviment editorial a Barcelona». *Catalunya Artística*, 27 de febrer de 1902, p. 118-120.

Un altre traductor ocasional fou Miquel Duran de València, pseudònim de Miquel Duran i Tortajada (València, 1883-1947). Aquest poeta, periodista i agitador cultural del valencianisme tenia la intenció d'anostrar, si ens refiem de la publicitat del catàleg, almenys sis obres de Blasco Ibáñez.⁷ Tanmateix, només arribaren a la impremta *La barraca* (1927) i *Flor de maig* (1926), que es publicaren a la «Biblioteca Europa», col·lecció de la qual Duran va ser el director.

Un altre col·laborador puntual de Mentora fou l'historiador i publicista Carles Rahola i Llorens (Cadaqués, 1881 – Girona, 1939), traductor de l'anglès de *La Vall dels gegants* (1927) de Peter B. Kyne, una novel·la d'aventures que assolí força èxit en el seu temps. A Rahola se li coneix tan sols una altra versió al català a partir del francès, *Serventa per amor* (1932) dels germans Tharaud.

Si continuem l'anàlisi de l'aparició o absència del nom del traductor, ens adonarem que la «Biblioteca Neus», l'única col·lecció de Mentora formada íntegrament per obres en francès, anglès i alemany, no treu a la llum els autors de l'anostrament ni al catàleg ni al butlletí de comanda. Pel que fa als volums, segons constata Pi (1986: 104), ens alguns casos hi consta el seu nom complet a la portada i en d'altres solament hi ha les inicials, que l'autora no ha pogut identificar; en dos casos, a la portada s'indica «Versió íntegra d'Editorial Mentora» i, en canvi, als anuncis de les obres publicades que hi ha a la coberta posterior hi figura el traductor. Sembla, doncs, que no hi ha interès a difondre del nom ni per part del mateix traductor o de l'editor a l'hora de comercialitzar aquestes obres «per a senyorettes», com indica la propaganda.⁸

En altres casos, la menció del nom del torsimany és molt desigual. Així, a *Llegiu-me*, per obres d'un mateix autor, tan aviat hi figura com no. A tall d'exemple, sabem que R. Negre i Balet va traslladar *El fill* de Paul Bourget (octubre 1926, p. 42-48), però la versió del mateix escriptor d'*Una desconeguda* (setembre 1927, p. 796-800) ja és anònima. El mateix succeeix amb les adaptacions de diferents contes de Shakespeare de Charles i Mary Ann Lamb: R. Negre i Balet anostra *Rondalla hivernenca* (març 1927, p. 236-242) però no sabem qui versiona *El somni d'una nit d'estiu* (octubre 1927, p. 883-880) ni *Macbeth* (juliol 1927, p. 615-622). Ignorem doncs per què no es mencionen els altres traductors, a la mateixa revista i a la mateixa editorial.

Voldria destacar, també, que l'extensíssim catàleg en castellà de Juventud (1933), successora-absorbidora de Mentora, que publicarà les seves obres en castellà, descuida encara més la menció del traductor (la hi fa constar en dos o tres casos, a tot estirar).

7. *La barraca, Flor de maig, A l'ombra dels tarongers, Arròs i tartana, Un drama a l'albufera i Contes valencians.*

8. Vegeu l'Annex amb el nom complet o les inicials de tots els traductors de les obres publicades per Editorial Mentora.

Qüestions finals

Totes aquestes dades ens porten a plantejar-nos una sèrie de qüestions sobre la rellevància o la consideració que mereixia la figura del traductor. Es podrien formular diverses hipòtesis, aplicables, en força casos, a bona part de les editorials d'aquest període.

La no menció del traductor pot obeir a una negligència o un oblit habituals per part de l'editor. Fer constar un nom seguit de «Traducció de» no és comercialment interessant. Pel tipus de públic a qui anava adreçat —dones alfabetitzades però no cultes, o lectors joves— era una menció inútil, que passava desapercibuda. En el cas de la novel·la rosa («Biblioteca Neus»), considerada com un gènere menor o, fins i tot, com subliteratura, potser no interessava als escriptors «de prestigi» constatar com a autors de la versió al català. En molts casos, els resultats mediocres de les traduccions es devien a motius crematístics o a desconeixements lingüístics. Així, les feines eren només un guanyapà i el traductor preferia no figurar-hi com a autor.

El cert és que per fer aquestes consideracions, no cal remuntar-nos als temps de l'editorial Mentora: la situació i els criteris eren semblants fins fa pocs anys. Tanmateix, ara, al començament del segle XXI, no serien vàlids per diverses raons. D'una banda, a Catalunya no es tradueix actualment literatura de subgènere o popular-consumista. Fins i tot ha desaparegut gairebé totalment el gènere negre, el *western* i, no cal dir-ho, el gènere rosa. Així, la literatura traduïda de més consum o èxit popular, en els darrers quinze o vint anys, és la dels *best sellers*. Continua, per descomptat, la traducció de literatura clàssica i literatura culta, però, al meu parer, caldria incorporar-hi una novetat: les traduccions dels clàssics mediàtics (Paulo Coelho, Umberto Eco, Noah Gordon, Stephen Hawking o Isaac Asimov, entre d'altres).

D'altra banda, fins al final dels anys vuitanta, amb motiu de la darrera reforma de la llei de la propietat intel·lectual, no es va fer obligatori el símbol © de copyright del traductor. Malauradament, per bé que els exemplars de la impremta esmentin per llei, generalment a la primera pàgina interior, el nom del torsimany, altres difusors del llibre ho passen per alt, llevat de quan el traductor-escriptor de renom —a l'igual que a l'època de Carner o Soldevila— es converteix en un reclam. Em refereixo a les pàgines de presentació o crítica de novetats editorials d'alguns diaris, de bon nombre de programes *culturals* de la ràdio i la televisió i, fins i tot, de les cartelleres que anuncien una peça de teatre, un gènere en el qual el traductor-adaptador s'ha d'involucrar de manera molt especial en l'obra.

Bibliografia

- MOLAS, Joaquim (1983). «La cultura catalana i la seva estratificació». A *Reflexions crítiques sobre la cultura catalana*. Barcelona: Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, p. 131-155.
- MONTOLIU, Manuel de (1908). «Moviment assimilista de la literatura catalana en els temps moderns. Conveniència de que's fassin moltes traduccions i esment ab que cal fer-les». A BACARDÍ, M.; FONTCUBERTA, J.; PARCERISAS, F. (eds). *Cent anys de traducció al català (1891-1990)*. *Antologia*. Vic: Eumo, p. 37-43.

- PARÉS, Lluïsa (1996). «Buidatge de *Llegiu-me* (1926-1928)». Treball de llicenciatura inèdit. Universitat de Vic.
- PI I VENDRELL, Núria (1986). *Bibliografia de la novel·la sentimental publicada en català, entre 1924 i 1938*. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- VALLVERDÚ, Francesc (1977). «L'edició catalana de 1923 a 1930». *Els Marges*, 9 (gener 1977), p. 23-50.

Annex

Editorial Mentora. Col·leccions

— Obres Completes d'Ignasi Iglésias (7 volums)	5 ptes.
— Col·lecció Grans Èxits (13 títols, 5 traduccions)	2,50-5 ptes.
— Biblioteca Damisel·la (9 novel·les de Clovis Eimeric)	1 pta.
— Biblioteca Neus de Novel·les Blanques (8 títols, 8 traduccions)	2,50 ptes.
— Llibres per a nois i joves (15 títols, 6 traduccions)	0,40-5 ptes.
— Diverses:	
— <i>Catalunya a les mars</i>	5 ptes.
— <i>Contes de bibliòfil</i>	100 ptes.

Total: 54 títols - 19 traduccions

Traductors d'Edicions Mentora

1. *Col·lecció Grans Èxits*

Duran i Tortajada, Miquel (Miquel Duran de València)	<i>La barraca</i>	V. Blasco Ibáñez
Millàs i Raurell, Josep M.	<i>El rosari</i>	Florence Barclay
Puig i Ferreter, Joan	<i>Caliu sota la neu</i>	James O. Curwood
Rahola, Carles	<i>La vall dels gegants</i>	Peter B. Kyne
Soldevila, Carles	<i>L'inventor de canons</i>	William J. Locke

2. *Biblioteca Neus*

Folch i Torres, Ignasi	<i>La passatgera</i>	Guy de Chantepleure
Parellada i Segura, Joan	<i>El talismà de la princesa</i>	H. Courths-Mahler
Torres Ferrer, Francesc	<i>Promesa</i>	Berta Ruck

Valls i Martí, M.	<i>El secret de la tieta</i>	Eugenia Marlitt
A.M.	<i>Regina Orlís</i>	Henri Ardel
C.A.J	<i>Tres cors en dansa</i>	Berta Ruck
C.A.J.	<i>La minyona del mas</i>	Eugenia Marlitt
JNC	<i>La missió de Josefina</i>	M. Maryan

3. *Llibres per a nois i joves*

Arús, Joan	<i>L'illa del tresor</i>	Robert L. Stevenson
Carner, Josep	<i>Alícia en terra de meravelles</i> <i>La rosa i l'anell</i>	Lewis Carroll W.M. Thackeray
Navarro Costabella, J.	<i>En Compta-naps</i>	A. Müller
C.E.	<i>La volta al món</i> <i>en vuitanta dies</i>	Juli Verne
J.R.E.	<i>La illa misteriosa</i>	Juli Verne